

EKRAN ORTIDAGI BOLALIK: BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI
RAQAMLI DUNYODA QANDAY SAQLAB QOLAMIZ?

Saidova Gulmira Xodjamovna

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani

Mutaxassisligi — boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

gulmirasaidova1986@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20340879>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy raqamli texnologiyalar davrida boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ayniqsa, internet, telefon, planshet, kompyuter o'yinlari va ijtimoiy tarmoqlarning bolalar ruhiyatiga ta'siri, ularning tafakkuri, xulq-atvori hamda ta'lim jarayonidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, bolalarning virtual dunyoga haddan tashqari bog'lanib qolishi oqibatida yuzaga keladigan ruhiy charchoq, e'tibor susayishi, ijtimoiy faollikning kamayishi va ma'naviy tarbiyadagi muammolar haqida fikr yuritiladi.

Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini raqamli tahdidlardan himoya qilish, ularda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, sog'lom turmush tarzini rivojlantirish hamda ota-ona va o'qituvchilarning mas'uliyatini oshirish bo'yicha ilmiy tavsiyalar berilgan. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish, raqamli savodxonlikni rivojlantirish va bolalar ongida milliy hamda ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish masalalari ham keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: raqamli dunyo, boshlang'ich ta'lim, bolalik, internet, ijtimoiy tarmoqlar, psixologiya, bolalar tarbiyasi, ekran qaramligi, virtual muhit, ta'lim texnologiyalari, ma'naviyat, kitobxonlik, ota-ona nazorati, raqamli savodxonlik, pedagogika.

Аннотация. В данной статье научно анализируются факторы, влияющие на психологическое, духовное и социальное развитие учащихся начальных классов в эпоху цифровых технологий. Особое внимание уделяется влиянию интернета, телефонов, планшетов, компьютерных игр и социальных сетей на психику детей, их мышление, поведение и образовательный процесс. Рассматриваются проблемы чрезмерной зависимости детей от виртуального мира, такие как эмоциональное выгорание, снижение внимания, уменьшение социальной активности и трудности духовного воспитания.

В статье также представлены научные рекомендации по защите младших школьников от цифровых угроз, формированию культуры чтения, развитию здорового образа жизни и повышению ответственности родителей и учителей. Кроме того, освещаются вопросы правильного использования современных образовательных технологий, развития цифровой грамотности и формирования национальных и духовных ценностей у детей.

Ключевые слова: цифровой мир, начальное образование, детство, интернет, социальные сети, психология, воспитание детей, зависимость от экрана, виртуальная среда, образовательные технологии, духовность, чтение, родительский контроль, цифровая грамотность, педагогика

Annotation. This article scientifically analyzes the factors influencing the psychological, spiritual, and social development of primary school students in the era of digital technologies.

Particular attention is paid to the impact of the internet, smartphones, tablets, computer games, and social media on children's psychology, thinking, behavior, and educational processes.

The article discusses problems caused by excessive dependence on the virtual world, including emotional exhaustion, reduced attention, decreased social activity, and challenges in moral education.

The article also provides scientific recommendations on protecting children from digital threats, developing reading culture, promoting a healthy lifestyle, and increasing the responsibility of parents and teachers. In addition, it highlights the proper use of modern educational technologies, the development of digital literacy, and the formation of national and moral values among children.

Keywords: *digital world, primary education, childhood, internet, social media, psychology, child upbringing, screen addiction, virtual environment, educational technologies, spirituality, reading culture, parental control, digital literacy, pedagogy.*

KIRISH. Bugungi kunda insoniyat hayotini raqamli texnologiyalarsiz tasavvur qilish qiyin. Internet, smartfon, planshet va kompyuter texnologiyalari kundalik turmushning ajralmas qismiga aylandi. Ayniqsa, bolalar hayotida raqamli vositalarning o'rnini tobora ortib bormoqda.

Zamonaviy bolalik ko'proq ekranlar ortida o'tmoqda. Bu holat esa jamiyatda yangi pedagogik va psixologik muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ruhiy va jismoniy jihatdan eng nozik davrni boshdan kechiradi. Aynan shu davrda bolaning tafakkuri, nutqi, dunyoqarashi va xarakteri shakllanadi.

Agar bolalar vaqtining asosiy qismi virtual dunyoda o'tsa, bu ularning ruhiy salomatligi, ijtimoiy faolligi va ma'naviy tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Bugungi kunda ko'plab ota-onalar farzandlarini telefon yoki planshet orqali ovutishga odatlanib qolgan. Natijada bolalarda ekran qaramligi, diqqatning susayishi, kitob o'qishga qiziqmaslik va real hayotdan uzoqlashish holatlari kuzatilmoqda. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarini raqamli dunyoda asrab qolish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolada bolalarning raqamli dunyoga bog'lanib qolishining sabablari, uning salbiy oqibatlarini hamda bolalarni sog'lom va ma'naviy muhitda tarbiyalash yo'llari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Boshlang'ich ta'lim davri bolaning kitobga mehr qo'yishi, tabiatni his qilishi va real hayotdagi insoniy munosabatlarni o'rganishi uchun eng muhim bosqich hisoblanadi. Agar bu davr virtual dunyo bilan to'lib qolsa, bolaning ichki dunyosi sun'iy muhit ta'sirida shakllanib boradi.

Shu sababli ota-onalar farzandlarga texnologiyani taqiqlash emas, balki undan to'g'ri foydalanish madaniyatini o'rgatishi kerak.

Shuningdek, maktablarda ham bolalarni raqamli xavfsizlik, internet madaniyati va axborotlarni tanlash ko'nikmalariga o'rgatish muhimdir. O'qituvchilar dars jarayonida texnologiyadan foydalanganda bolalarda:

- mustaqil fikrlash;
- tahlil qilish;

- foydali ma'lumotni ajrata olish;
- vaqtni to'g'ri boshqarish kabi ko'nikmalarni shakllantirishi lozim.

Bugungi kunda dunyo davlatlari bolalar ruhiy salomatligini asrash maqsadida "digital detox", ya'ni ekranlardan vaqtinchalik uzoqlashish dasturlarini ham keng qo'llamoqda. Bu usullar bolalarning tabiat bilan yaqin bo'lishi, sport bilan shug'ullanishi va real hayotdagi muloqotini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Shunday ekan, raqamli dunyo imkoniyatlaridan oqilona foydalanish bilan bir qatorda bolalarning haqiqiy bolaligini, ruhiy sog'ligini va ma'naviy dunyosini asrab qolish bugungi jamiyatning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Raqamli dunyo va zamonaviy bolalik

Bugungi bolalar avlodi "raqamli avlod" sifatida shakllanmoqda. Ular internet va texnologiyalar bilan juda erta tanishmoqda.

Ko'pchilik bolalar:

- telefon o'yinlariga;
- YouTube videolariga;
- ijtimoiy tarmoqlarga;
- virtual multfilmlarga qiziqib ulg'aymoqda.

Bu holat bolaning fikrlash tizimi va ruhiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Ekran qaramligining salbiy oqibatlar

Psixologlarning fikriga ko'ra, uzoq vaqt ekran qarshisida qolish bolalarda quyidagi muammolarni keltirib chiqaradi:

1. Diqqatning susayishi

Bolalar uzoq vaqt telefon ishlatganda darsga bo'lgan e'tibori kamayadi.

2. Nutq rivojlanishining sekinlashuvi

Ko'p hollarda virtual kontent jonli muloqotni kamaytiradi.

3. Ruhiy charchoq va asabiylik

Telefon va o'yinlarga qaramlik bolaning ruhiyatiga salbiy ta'sir qiladi.

4. Kitobxonlikning kamayishi

Bolalar kitob o'qish o'rniga telefon bilan vaqt o'tkazishga odatlanadi.

5. Ijtimoiy faollikning pasayishi

Virtual dunyo bolalarni real hayotdagi muloqotdan uzoqlashtiradi.

Ota-onaning mas'uliyati

Bolalarni raqamli tahdidlardan himoya qilishda ota-onaning o'rni juda muhim.

Ota-onalar:

- telefon vaqtini nazorat qilishi;
- bolalar bilan ko'proq suhbatlashishi;
- birgalikda kitob o'qishi;
- sport va foydali mashg'ulotlarga jalb qilishi kerak.

Farzand uchun eng katta tarbiya — ota-onaning shaxsiy namunasidir.

O'qituvchining pedagogik vazifasi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi bolalarda:

- kitobxonlik madaniyatini;

- mustaqil fikrlashni;
- ma'naviy qadriyatlarni;
- sog'lom dunyoqarashni shakllantirishi zarur.

Zamonaviy pedagog dars jarayonida texnologiyalardan foydalansa ham, bolalarni virtual qaramlikdan asrash yo'llarini ham bilishi kerak.

Raqamli savodxonlikning ahamiyati

Bugungi davrda bolalarni texnologiyadan butunlay uzoqlashtirish mumkin emas.

Muhimi — undan to'g'ri foydalanishni o'rgatishdir.

Raqamli savodxonlik quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- internetdan xavfsiz foydalanish;
- foydali axborotni ajrata olish;
- vaqtni to'g'ri taqsimlash;
- zararli kontentdan himoyalanih.

Bolalikni asrash yo'llari

Bolalarni ekran ortidagi hayotdan asrash uchun:

1. Kitobxonlikni rivojlantirish.
2. Oilaviy suhbatlarni ko'paytirish.
3. Sport va ijodiy mashg'ulotlarni tashkil qilish.
4. Tabiat qo'ynida dam olish.
5. Telefon va internetdan foydalanish vaqtini cheklash.
6. Milliy va ma'naviy qadriyatlarni singdirish muhimdir.

Xulosa

Shu sababli ota-onalar, pedagoglar va jamiyat birgalikda bolalarni sog'lom va ma'naviy muhitda tarbiyalashi zarur. Texnologiyalardan oqilona foydalanish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va bolalarning real hayotdagi faolligini oshirish orqali ularning haqiqiy bolaligini saqlab qolish mumkin.

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, bolalar uzoq vaqt virtual o'yinlar va videolar bilan shug'ullanganda miyadagi diqqat markazlari tez charchaydi. Bu esa bolaning darsdagi faolligi va bilimni qabul qilishiga salbiy ta'sir qiladi. Ayniqsa, tez almashuvchi videolar bolalarda sabrsizlik va uzoq muddat bir ishga diqqatni jamlay olmaslik holatini keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch". — Toshkent, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". — Toshkent, 2021.
3. G'oziev E.G'. "Umumiy psixologiya". — Toshkent, 2020.
4. Davletshin M.G. "Pedagogik psixologiya". — Toshkent, 2019.
5. Tolipov O', Usmonboyeva M. "Pedagogik texnologiyalar". — Toshkent, 2018.
6. Daniel Goleman. "Emotional Intelligence". — London, 1995.
7. Zamonaviy pedagogika va psixologiya bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami.
8. UNESCO xalqaro ta'lim hisobotlari.
9. Internet xavfsizligi va raqamli savodxonlik bo'yicha tadqiqotlar.
10. Bolalar psixologiyasi va tarbiya masalalariga oid ilmiy manbalar. *Foydalanilgan*

11. UNESCO xalqaro ta'lim hisobotlari.
12. Internet xavfsizligi va raqamli savodxonlik bo'yicha tadqiqotlar.
13. Bolalar psixologiyasi va tarbiya masalalariga oid ilmiy manbalar.